

К. В. Корсак

Вища освіта

ВИЩА ОСВІТА – рівень освіти, який здобуває особа у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації. Поняття «В. о.» виникло у серед. 19 ст. після формування в індустр. державах повнорівневих систем освіти з пірамідал. структурою (див. пунктир на Рис. 1). Нижні рівні охоплювали всіх дітей відповід. віку, а найвищий (власне В. о.) – лише незнач. відсоток молоді віком 18–23 р. У такій структурі системи освіти було виокремлено 3 рівні: 1-й – початк. освіта, 2-й – середня освіта, 3-й – вища (або «третинна») освіта, що закріпило заг. уявлення про В. о. як вершинну стадію довгоріч. формування працівника-професіонала.

Рис. 1. Структура систем освіти у минулому (пунктир) та в наш час (суцільні лінії)

До серед. 20 ст. В. о. в університетах та ін. ВНЗх аналог. рівня отримували всього кілька відсотків молоді віком 18–23 р., з якої надалі формувалася адміністр., військ., тех. і наук.

еліта індустр. держав. Але повної рівності й відповідності між різними ВНЗами однієї держави не було, тому В. о. поділялася як за профілями підготовки (на гуманітарну, тех., правничу, пед., природн.-наук. та ін.), так і видами закладів – університетську, неуніверситетську. До окремої групи входили заклади, що надавали елітарну В. о. : Оксфорд. і Кембридж. університети у Великій Британії; Гарвард., Принстон. і Стенфорд. університети в США ; Великі школи у Франції та ін. Унікальність їх освіт. послуг пов'яз. як із суворим відбором кандидатів у студенти, так і з великою тривалістю існування цих ВНЗів та вдосконаленням майстерності викладач. персоналу.

Словники та енциклопедії 19– 20 ст. практично однакові у визначенні поняття «В. о.» як процесу і результату поєднання навч. і профес. підготовки, що спирається на попереднє отримання атестату чи ін. кваліфікац. документу про завершення програми серед. освіт. закладів; передбачає засвоєння на основі ознайомлення з найновішими досягненнями наук і практики такої сукупності систематиз. знань, умінь і навичок фахової діяльності, яка забезпечує особі спроможність самостійно і відповідально виконувати служб. чи виробн. функції, творчо використовуючи і розвиваючи досягнення науки, техніки і культури; включає розвиток особистості студента, його інтелект. і морал. якостей, формування гармоній. індивідуальності, потреби і навичок подальшого самовдосконалення і безперерв. освіти.

У останні десятиріччя 20 ст. на ринках праці зменшувалася потреба в залученні підлітків і молоді, зростали вимоги до рівня профес. підготовки, кваліфікації випускників. «Піраміда» структури (див. пунктир на Рис. 1) збагатилася «кореневою частиною» (дошкіл. підготовкою) і розширила верхні ступені. Спершу стала обов'язковою середня освіта, згодом виникла потреба у подальшій освіті. Це сформувало підвищ. попит на В. о., її нову структуру, ін. форми післясередньої освіти.

У 2-й пол. 20 ст. кількість студентів зросла у десятки разів, поряд із «старими» університетами з'явилися «нові», а заклади серед. і післясередньої профес. освіти трансформувалися у політех. інститути чи вищі профес. школи. Поняття «В. о.» втратило однозначність. Нині для позначення навч. після закін. серед. освіти у світі використовуються три терміни: післясередня (будь-які види підготовки після отримання особою серед. освіти, включаючи короткі профес. курси та ін.), третинна (порівняно довготривале і систематиз. навч. після завершення особою серед. освіти, яке включає отримання дипломів нижчого від бакалавра рівня) та вища (середньо- і довготривале навч., що завершується отриманням диплому бакалавра чи диплому вищих рівнів, зокрема магістра, д-ра філософії тощо) освіти.

Пріоритетом сучас. країн-лідерів є пошук шляхів прискорення побудови суспільства знань, економіки, що ґрунтується на «високих технологіях» та досягненнях природн. наук.

Комплекс «В. о. + точні науки» став незамін., перспектив. засобом вирішення екол., соц. та вироб. проблем. В умовах загальності В. о. різко загострилися проблеми її якості і належ. матер.-тех. забезпечення. Тому країни ЄС стали ініціаторами Болон. конвенції про створення європ. простору В. о., у якій зобов'язуються: забезпечити світовий рівень якості дипломів своєї В. о. і наук. ступенів «д-ра філософії» (аналог укр. канд. н.); реформувати наявну В. о. у двоступеневу з 2-ма гол. дипломами бакалавра і магістра; поєднати якість навч. з доступністю. Для отримання 1-го диплому необхідно навчатися не менше 3-х років після успіш. завершення 12-річ. серед. освіти, для отримання 2-го – ще 1–2 роки (залежно від спеціальності). У 1997 році ЮНЕСКО прийняло Міжнар. стандартну класифікацію освіти (МСКО), у якій В. о. відведено рівні 5 (дипломи бакалавра і магістра) і 6 – післямагістер. підготовка (докторантура). Рівень 4 позначає післясередню (третинну) освіту, яка коротша від В. о. і завершується присудженням профес. кваліфікації, визнаної нижчою від бакалавр. (приклади: диплом «молодшого спеціаліста» в Україні чи «асоціата» у США). У МСКО офіційно визнано необхідність чіткого поділу В. о. на 2 потоки – академічний (довготривалі і дорогі програми підготовки майбут. науковців з присудженням дипломів типу «А») і професійний (короткотермінові й дешевші програми формування професіоналів у вищих неуніверситет. закладах освіти з присудженням дипломів типу «В»).

Для виконання вимог Болон. конвенції в Україні необхідно запровадити високоякісну 12-річну середню заг. і профес. освіту з атестатами «А» і «В». Переходу до «болонізованої» В. о. суперечить функціонування в Україні початк. профес.-тех. освіти, ВНЗи 1–2-го рівнів акредитації. Практика розвин. країн свідчить про впровадження серед. профосвіти, її продовження у вищих профес. школах, яким відповідає наш 3-й рівень акредитації. Для зниження вартості В. о. і підвищення її доступності для молоді з периферії в рамках виконання Нац. доктрини розвитку освіти України 21 ст. необхідно вибудувати триступен. систему (див. Рис. 2).

Рис. 2. Триступенева структура В. о. (не вказана дистанційна В. о.)

1-й ступ. – 2 р. навч. у ВНЗах 1–2-го рівнів акредитації з присудженням диплому молодшого спеціаліста, 2-й і 3-й ступ. – бакалавр. і магістер. дипломи у ВНЗах вищих ступенів акредитації.

Традиц. спосіб отримання В. о. – всередині ВНЗу у формі довготривалих безпосеред. контактів з викл. і контролю за самост. роботою студента. Т. зв. «дистанційна В. о.» створює можливості повноцін. навч. поза стінами ВНЗу (особи отримують завдання від викл., контактують з ними завдяки новіт. засобам трансляції й відтворення інформації). Розвиток новіт. технологій дає змогу створити ефектив. симбіоз традиц. і дистанц. засобів навч. – основу В. о. 21 ст.

Рекомендована література

1. Конвенція о признании квалификаций, относящихся к высшему образованию в Европейском регионе. 11. IV. 1997. 1998;
2. Корсак К. Нове століття – нова вища освіта // Вища школа. 2001. № 4–5;
3. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). К., 2003;
4. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. К., 2003;
5. Литвин В. М., Андрущенко В. П., Довгий С. О. Науково-освітній потенціал націй. Погляд у XXI ст: У 3 кн. К., 2003.

Бібліографічний опис:

Вища освіта / К. В. Корсак // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-34340>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).